

Ю. І. Кицан*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСЛІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

Актуальність дослідження питань підслідності пояснюється, по-перше, тим, що цей правовий інститут можна розглядати як сполучну ланку в застосуванні норм кримінального матеріального та кримінально-процесуального права; по-друге, є підставою розподілу функціональних обов'язків та взаємодії служб внутрішніх справ, насамперед дізнання і досудового слідства, при вирішенні заяв і повідомлень про злочини, огляді місць подій, розкритті і розслідуванні злочинів. Правильне застосування правових норм про підслідність дозволяє уникнути дублювання й паралелізму в роботі вказаних служб, краще використовувати можливості кожної з них. А з урахуванням того, що в даний час досудове слідство провадиться слідчими різних відомств, чітке розмежування підслідності при порушенні та розслідуванні кримінальних справ набуває особливого значення

Правильне вирішення підслідності гарантує повне, всебічне, об'єктивне і швидке розслідування злочинів, запобігання тяганини з передачею кримінальних справ від одного органу досудового розслідування іншому. Інститут підслідності є одним із засобів забезпечення законності в кримінальному судочинстві. Кримінально-процесуальний кодекс України¹ (далі — КПК) вимагає точного і неухильного виконання законів з боку всіх установ, підприємств, організацій, посадових осіб, у тому числі і слідчих органів при визначенні підслідності. Правильне застосування правил підслідності забезпечує виконання загальних положень про розслідування кримінальних справ компетентними органами досудового слідства і дізнання.

Інститут підслідності є одним із засобів підвищення виховної ролі кримінального процесу, засобом, що гарантує успішну боротьбу із злочинністю шляхом своєчасного і кваліфікованого розслідування кримінальних справ².

Проблема підслідності кримінальних справ давно перебуває в полі зору науковців. До неї звертались у своїх працях такі процесуалісти, як: Ю. Н. Білозеров, С. В. Бородин, Л. Н. Гусев, З. З. Зінатулін, М. С. Салахов, А. А. Чувільов, Л. Д. Чулюкіна, В. М. Ягодінський та інші вчені.

Однак ґрунтовних, всебічних досліджень, які враховували зміни, внесені до КПК від 12 липня 2001 р.³, 22 травня 2003 р.⁴, 5 червня 2003 р.⁵, 11 липня 2003 р.⁶, 23 грудня 2004 р.⁷, 19 квітня 2007 р.⁸ з цієї проблеми, як у теоретичному, так і в практичному плані ще недостатньо. Так, залишаються дискусійними питання визначення підслідності, її правової природи, ознак, видів підслідності.

Викладені твердження свідчать про актуальність теми обраного дослідження.

Обраний напрямок дослідження належить до пріоритетних в науці кримінально-процесуального права. Проблема підслідності кримінальних справ, зокрема, входить в науково-дослідну проблематику ряду кафедр юридичних вузів, в тому числі кафедр кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ.

Метою дослідження є з'ясування сутності кримінально-процесуального інституту підслідності, а також у тому, щоб на основі всебічного комплексного теоретичного аналізу правових норм, які регулюють відповідні суспільні відносини у кримінальному судочинстві, та на базі сучасних досягнень процесуальної науки розробити обґрунтовані пропозиції по вдосконаленню діяльності органів досудового розслідування та прокурора щодо визначення правил підслідності кримінальних справ.

© Кицан Ю. І., 2008

* здобувач кафедри кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ

¹ ВВР УРСР. — 1961. — № 2. — Ст. 15.

² Ягодінський В. Н. Підслідність злочинів // Право України. — 1993. — № 2. — С. 19.

³ ОВУ. — 2001. — № 34. — Ст. 1578.

⁴ ОВУ. — 2003. — № 25. — Ст. 1173.

⁵ ОВУ. — 2003. — № 26. — Ст. 1254.

⁶ ОВУ. — 2003. — № 33. — Ст. 1781.

⁷ ОВУ. — 2005. — № 2. — Ст. 69.

⁸ ОВУ. — 2007. — № 43. — Ст. 1700.

Відповідно до поставленої мети зроблена спроба вирішити наступні вузлові питання і розв'язати такі завдання:

- з'ясувати юридичну природу інституту підслідності кримінальних справ;
- дослідити правову природу норм, що регулюють відносини пов'язані з визначенням підслідності;

У діючому кримінально-процесуальному законі є ряд норм, в яких згадується термін “підслідність”. До них, зокрема, належать ст. ст. 112, 116, 117 КПК. Наявність у кримінально-процесуальному праві норм, які регулюють підслідність кримінальних справ між органами досудового розслідування, свідчить про функціонування самостійного інституту підслідності. Норми даного інституту визначають повноваження органів досудового слідства та дізнання під час розслідування злочинів, умови, підстава і порядок передачі кримінальних справ від одного такого органу іншому, процесуальний порядок вирішення спорів про підслідність, правові наслідки порушення правил підслідності⁹.

КПК не передбачає визначення органу досудового розслідування за бажанням учасників процесу, однак зобов'язує слідчих і прокурорів враховувати їх інтереси при встановленні підслідності. Так, ст. 116 КПК передбачає, що досудове слідство може проводитися за місцем перебування підозрюваного, обвинуваченого або більшості свідків.

Суб'єктами правовідносин, врегульованих нормами інституту підслідності, є органи дізнання слідчі, начальники слідчих підрозділів, судді і суди. Слід погодитись з думкою М. С. Салатова, який стверджує, що суб'єктом цих відносин не може бути особа, яка проводить дізнання хоча вона є самостійним суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності. Очевидно, що норми цього інституту є регуляторами тих суспільних відносин між суб'єктами процесу під час здійснення кримінально-процесуальної діяльності.

Норми інституту підслідності реалізуються через дії і рішення владних суб'єктів кримінального процесу за різних обставин:

1. У зв'язку з необхідністю вирішення питання про направлення заяви чи повідомлення про злочин за належністю (п. 3 ч. 2 ст. 97 КПК).
2. У зв'язку з визначенням державного органу чи посадової особи, які згідно КПК повинні провадити досудове розслідування у кримінальній справі.
3. У зв'язку із вирішенням спорів, які виникають між суб'єктами цих відносин з приводу підслідності.

У кримінально-процесуальному законі немає визначення поняття підслідності. В юридичній літературі терміну “підслідність” дається різне за об'ємом значення. Переважно це поняття пов'язується не з правовими відносинами, що виникають у зв'язку з досудовим розслідуванням певної категорії справ, а з властивостями (ознаками) кримінальної справи, залежно від яких закон відносить її розслідування до компетенції того або іншого органу дізнання або досудового слідства.

Так, М. С. Строгович визначає підслідність, як властивість справи, що полягає тому, що вона відноситься до відання того або іншого слідчого або категорії слідчих¹⁰.

С. В. Бородін вважає, що підслідність — це сукупність ознак кримінальної справи залежно від яких закон відносить її до компетенції того або іншого органу попереднього слідства або дізнання¹¹.

На думку В. М. Тертишника, підслідність — це сукупність встановлених законом ознак кримінальної справи, відповідно до яких встановлюється конкретний слідчий орган, компетентний впроваджувати слідство¹².

Л. М. Лобойко визначає підслідність, як сукупність, встановлених законом, ознак кримінальної справи, згідно з якими вона належить до провадження того чи іншого органу досудового слідства¹³.

Л. Д. Удалова пише, що підслідність кримінальних справ — це встановлена законом сукупність ознак справи, відповідно до яких вона належить до відання того чи іншого органу розслідування¹⁴.

⁹ Ягодинский В. Н. Подследственность преступлений: Учебн.-метод. пособ. — К.: РИО МВД Украины, 1994. — С. 6.

¹⁰ Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. — М.: Наука, 1970. — Т. 2. — С. 41.

¹¹ Советский уголовный процесс / Под ред. С. В. Бородина и И. Д. Перлова. — М.: ВШ МООП СССР, 1962. — С. 94.

¹² Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. 4-те вид., доп. і перероб. — К.: А. С. К., 2003. — С. 425.

¹³ Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій: Навч. посіб. — К.: Істина, 2005. — С. 175.

¹⁴ Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина: Підручник. — К.: Кондор, 2005. — С. 38.

С. Г. Коноваленко відмічає, що підслідність визначає повноваження органів слідства і дізнання з розслідування злочинів шляхом ведення справ¹⁵.

О. П. Кучинська, О. А. Кучинська наголошують на тому, що підслідність — це правильний розподіл кримінальних справ між різними органами досудового слідства¹⁶.

М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко стверджують, що підслідність кримінальних справ — це сукупність встановлених законом ознак справи, відповідно до яких вона належить до відання того чи іншого органу розслідування¹⁷.

О. Г. Яновська вважає, що підслідність кримінальних справ — це сукупність специфічних характеристик кримінальної справи, яка визначає певний слідчий орган, на який покладається обов'язок проведення досудового слідства по даній справі¹⁸.

У юридичній енциклопедії вказане наступне: "Підслідність — сукупність встановлених законом ознак кримінальних справ, відповідно до яких встановлюється конкретний орган, компетентний впровадити досудове слідство"¹⁹.

При такому тлумаченні значна кількість кримінальних справ, що розслідуються органами дізнання до передачі справи слідчому, не охоплюється поняттям підслідності. Оскільки дізнання є однією з форм досудового розслідування, то і повноваження органів дізнання визначаються підслідністю. До такого висновку приводить і аналіз проекту нового Кримінально-процесуального кодексу України.

Не можна погодитися з тим, що компетенція слідчих розрізняється лише за категоріями злочинів, що розслідуються. Таке твердження не ґрунтується в КПК, оскільки справи про одні й ті ж злочини можуть розслідуватися як слідчими органами органів внутрішніх справ, так і прокуратури (наприклад про крадіжку). Якщо такий злочин вчинено військовослужбовцем, то справа має розслідуватися слідчим військової прокуратури. Якщо ж крадіжку вчинив працівник міліції, справа повинна бути розслідувана слідчими прокуратури, в решті випадків — слідчими органами внутрішніх справ. Тому не можна говорити, що підслідність розрізняється лише за критерієм категорії злочинів, які розслідуються. Це може призвести до визначення повноважень слідчих по веденню певної категорії кримінальних справ тільки в залежності від характеру складу злочину, без урахування інших правових ознак кримінальної справи.

У зв'язку з викладеним, можна прийти до висновку, що є правомірним визначення підслідності, як частини компетенції органів досудового розслідування, яка полягає в праві і обов'язку розслідувати певну категорію кримінальних справ.

Терміном, який найбільш визначено висвітлює зміст підслідності, могло б бути поняття "повноваження". Йдеться про повноваження органів дізнання і слідства розслідувати певну категорію кримінальних справ. Ці повноваження визначаються КПК залежно від юридичних ознак кримінальних справ.

Підслідність справ органам дізнання визначена ст. 101 КПК. На даний час аналізуючи теперішній КПК України можна стверджувати, що підслідність органів дізнання визначається за такими способами:

- 1) за складом злочину / п. 4 ст. 101 КПК;
- 2) за переліком складів злочинів / п. 1 ст. 101 КПК;
- 3) за суб'єктом вчинення злочину / п. 3¹, 5 ст. 101 КПК;
- 4) територією вчинення злочину / п. 3, 5 ст. 101;
- 5) акваторією вчинення злочину / п. 3¹, 5, 8 ст. 101 КПК;
- 6) за справами, віднесеними законом до ведення органу дізнання / п. 2 ст. 101 КПК;
- 7) за повноваженням проводити дізнання у справі про будь-який злочин, якщо його розслідування не віднесено до компетенції іншого органу дізнання.

Згідно із ст. 101 КПК і залежно від того, чи обмежена підслідність органів дізнання певною категорією злочинів, по яких вони мають право здійснювати кримінально-процесуальну функцію, їх можна поділити на органи дізнання універсальної та спеціальної компетенції (або спеціалізовані органи дізнання).

¹⁵ Коваленко С. Г. Кримінальний процес України: Навч. посіб. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — С. 270.

¹⁶ Кучинська О. П., Кучинська О. А. Кримінальний процес України: Навч. посіб. — К.: Прецедент, 2005. — С. 97.

¹⁷ Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України: Підручник, 2-ге вид. перероб. і доп. — К.: Либідь, 1999. — С. 210.

¹⁸ Яновська С. Г. Кримінально-процесуальне право України: Навч.-метод. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 106.

¹⁹ Юридична енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. — Том 4. — С. 551.

На підставі викладених вище положень, виходячи з досягнутого рівня розробки проблематики, пов'язаної із визначенням правил підслідності кримінальних справ, а також проведеного комплексного аналізу чинної нормативно-правової бази та регламентованих нею суспільних відносин, можна сформулювати такі висновки, в яких містяться основні результати дослідження.

Наявність у кримінально-процесуальному законі норм, які регулюють підслідність кримінальних справ між органами досудового розслідування, свідчить про функціонування самостійного інституту підслідності. Норми даного інституту визначають повноваження органів досудового слідства та дізнання під час розслідування злочинів, умови, підстави й порядок передачі кримінальних справ від одного такого органу іншому, процесуальний порядок вирішення спорів про підслідність, правові наслідки порушення правил підслідності.

Норми інституту підслідності є регуляторами правовідносин, що виникають між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності. Зазначені норми реалізуються, по-перше, у зв'язку з необхідністю вирішення питання про порушення кримінальної справи або про відмову в цьому; по-друге, у зв'язку з необхідністю визначення відповідного органу досудового розслідування який повинен провадити слідство чи дізнання; по-третє, у зв'язку з розв'язанням спорів, які виникають між суб'єктами кримінального процесу з приводу підслідності.

Суб'єктами правовідносин, врегульованих правовими нормами даного інституту, є органи дізнання, слідчі органів прокуратури, безпеки, внутрішніх справ і податкової міліції, начальники слідчих відділів, прокурори, судді і суди.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 11 від 29 травня 2008 року)*

